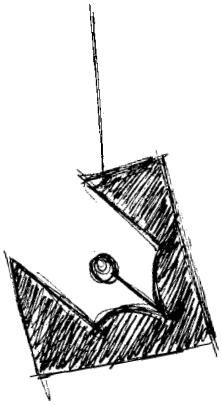

نوروز در مصر

نوروز واژه‌ای مرکب از دو جزء می‌باشد که روی هم به معنای روز نوین است و بر نخستین روز از نخستین ماه سال خورشیدی، آن‌گاه که آفتاب به برج حمل انتقال می‌یابد، اطلاق می‌شود. اصل پهلوی این واژه نوک روچ یا نوک روز بوده است.

با این‌که جشن نوروز به‌عنوان یکی از بنیادهای دیرپای فرهنگی ایران باستان تا امروز بر جای مانده است، اما سبب پیدایی و روایی آن تاکنون روشن نمی‌باشد. با همه این‌ها، چنانچه در آثار بازمانده زبان و ادبیات فارسی جستجو و بررسی دقیق به عمل آید، چنین مستفاد می‌شود که برپایی جشن نوروز به مناسبت پیروزی جمشید بر دیوان بوده است. زیرا دیوان سرمایه‌دارانی بودند که به مردم ستم می‌کردند. جمشید سال‌ها با آنان جنگید تا سرانجام بر آنان پیروز شد. آن‌گاه آیین داد و برابری را در میان مردم برپا ساخت. او روز اعلام حکومت داد را نخستین روز فروردین قرار داد و آن‌را نوروز نامید، زیرا از آن روز به بعد، آیین نو در میان مردم برقرار شد.

مورخان و محققان درباره جایگاه نوروز با هم اختلاف دارند. به نظر می‌رسد آریایی‌ها پس از مهاجرت به فلات قاره ایران و هم مرز شدن با تمدن میان رودان، سال را به دو قسمت تقسیم می‌کردند که هر یک با انقلابی شروع می‌شد و دو جشن نوروز و مهرگان سرآغاز این دو انقلاب بود. یعنی هنگام انقلاب تابستانی جشن نوروز گرفته می‌شد و زمان انقلاب زمستانی جشن مهرگان پاس داشته می‌شد (۱).

همان‌گونه که در سال‌های گذشته در سرمقاله فروردین مطرح شد، نوروز فقط در چارچوب کشور ایران محدود نگردید و این جشن بهاری به کشورهای دیگر منطقه تمدنی ایران نیز گسترش یافت. در این چارچوب در سال جاری به بزرگداشت آیین نوروزی در کشور مصر با ریشه‌های طولانی

تمدن می‌پردازیم.

نوروز در کشور مصر از اهمیت بسیاری برخوردار می‌باشد. به نظر می‌رسد سنت نوروز که امروزه در میان قبطیان مصر پابرجا است، از دوران باستان به این کشور رسیده، گرچه قبطیان آن‌را به جا مانده از دوران مصر باستان می‌دانند.

در میان برخی از اقوام مصر نوروز از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. عمده مراسم نوروز توسط قبطیان مصر برگزار می‌شود. قبطیان به نوروز، نیروز می‌گویند که در عربی النیروز گفته می‌شود. قبطیان عمدتاً مسیحی هستند و تقریباً در تمام سرزمین مصر پراکنده‌اند.

جشن نیروز قبطیان هر ساله در اول پاییز برگزار می‌شود و روز آغاز سال در تقویم قبطیان است.

در مورد نیروز در میان قبطیان اقوال مختلفی وجود دارد. برخی معتقد هستند که یادگاری از دوره تسلط هخامنشیان بر مصر است اما خود قبطیان آن‌را مربوط به دوران مصر باستان می‌دانند.

نیروز با نوروز ایرانی از نظر زمان برگزاری تفاوت‌هایی دارد ولی در اصل و ریشه با آن یکسان است. مصریان جشن نوروز را از ایرانیان گرفته و با همان نام و آداب و سنن برگزار می‌کنند. نوروز مصری (قبطی) هر سال با آغاز فصل زراعی و زمانی‌که رود نیل طغیان کرده و زمین‌های اطراف خود را سیراب می‌کند، آغاز می‌شود. به عبارت دقیق‌تر، روز اول ماه توت که یکی از ماه‌های مصر باستان است، روز نخست نیروز قبطیان محسوب می‌شود.

هرودوت معتقد است مصریان باستان نخستین کسانی بوده‌اند که سال را به دوازده ماه تقسیم کرده و به پایان آن پنج روز اضافه کردند.

مؤلف کتاب (صبح الاعشی) می‌گوید: نوروز یکی از مشهورترین اعیاد مصر است که از ایران باستان گرفته شده و به آن نام نیروز قبطی داده‌اند. این عید با همان نام و آداب و سنن ایران در مصر برگزار می‌شود. مصریان در این روز شادی کرده، آتش می‌افروزند و آب بر روی یکدیگر می‌پاشند که از مراسم ایرانیان به مراتب مفصل‌تر است.

لوی (Levy) در کتاب میراث باستانی ایران درباره آیین‌های نوروزی در مصر آورده است: «در خیابان‌های شهرهای مصر و عراق بازی‌های خشنی توسط اسب‌ها صورت می‌گرفت که برگرفته از آداب و سنن ساسانیان بوده است. در این بازی‌های پرهیاهو کسی جرأت نمی‌کرد که با لباس‌های تمیز و ظاهری آراسته به خیابان برود. مصریان در آغاز سال نو، جشن نوروز را با شکوهی هر چه تمام‌تر برگزار می‌کردند، هر چند که زمان برگزاری آن بر اثر تحولاتی که در تقویم مصر صورت گرفت تغییر یافته است.»

لوی هم‌چنین می‌افزاید: مردم مصر عید نوروز را در آغاز ماه توت جشن می‌گیرند، آتش می‌افروزند و بر یکدیگر آب می‌پاشند. به کارمندان دولت و خانواده‌هایشان لباس و پوشاک داده می‌شود و طبق عادت دیرینه مردم نیز به یکدیگر هدیه می‌دهند. حتی پس از فتح مصر از طرف اعراب نیز این جشن باستانی ادامه داشت.»

لوی هم‌چنین تأکید می‌کند: «در زمان حکومت فاطمیان عید نوروز به یک جشن ملی تبدیل شده بود. در این عید رسمی، خلیفه و خانواده‌اش و تمام مسؤولان کشوری شرکت می‌کردند و این رسم

خصوصاً در زمان ظهور حکومت شیعیان در ایران ادامه داشت، چرا که رابطه فاطمیان با ایران در تمام طول حکومتشان قطع نشده بود.»

«مقریزی» نیز درباره عید نوروز در میان فاطمیان می‌گوید: «نوروز یکی از اعیاد رسمی مصر در آن زمان بوده است. در آن روز بازارها تعطیل می‌شد رفت و آمد در راه‌ها کم می‌شد. لباس و پوشاک در بین کارمندان و خانواده‌هایشان تقسیم می‌شد. عیدی و نیازهای نوروز به آن‌ها داده می‌شد و مردم در آن روز آتش می‌افروختند و آب بر سر و روی یکدیگر می‌پاشیدند.»

مقریزی هم‌چنین می‌گوید: «در زمان خلافت الآمر بالله در عید نوروز لباس‌های مردانه، زنانه و مایحتاج نوروز از قبیل مواد غذایی مانند خربزه انار، خوشه‌های موز، سبدهای خرما، به، حلیم با گوشت مرغ، گوسفند، گاو و نان میان مردم تقسیم می‌شد.»

وی در ادامه می‌افزاید: «مردم در این مراسم از میان خود مردی را به نام میرنوروز انتخاب می‌کردند و او معمولاً صورت خود را با آرد یا ذغال می‌پوشاند سوار بر الاغ می‌شد و جامه قرمز به تن می‌کرد و در کوچه و بازار شروع به گشت‌وگذار می‌کرد. این میرنوروز از مردم طلب عیدی می‌کرد و مانند مأمور مالیات، دفتر مخصوصی در دست می‌گرفت و در صورت عدم دریافت پول و عیدی به‌صورت آن‌ها آب می‌پاشید.

مقریزی در ادامه درباره احوال مردم در این روز می‌گوید: «مردم در آن روز به شوخی می‌پرداختند و به طرف یکدیگر پوست و آشغال پرتاب می‌کردند. در آن روز فقرا در خیابان به گشت‌وگذار مشغول می‌شدند و اغنیا و ثروتمندان از خانه بیرون نمی‌آمدند. اگر کسی از این موضوع اطلاع نداشت و به خیابان می‌رفت، دیگران به‌عنوان مزاح به او آب می‌پاشیدند و لباس‌های او را آلوده می‌کردند مگر این‌که به آن‌ها پولی می‌پرداخت و خود را از این مخمصه نجات می‌داد.»

مقریزی هم‌چنین می‌گوید: «محصلان در مدارس به‌عنوان شوخی به معلمان خود هجوم آورده و آن‌ها را تهدید به انداختن در چاه می‌کردند مگر آن‌که پولی به آن‌ها می‌دادند و خود را رها می‌ساختند» (۲).

ماهنامه دارویی رازی فرا رسیدن سال جدید و بهار روح‌بخش را خدمت تمامی همکاران ارجمند تبریک می‌گوید و آرزو می‌نماید که جان تک تک عزیزان همپای طبیعت تازه شود و سالی پربار و همراه با دستیابی به آرزوهای دیرین و توفیق کامل در پیش روی همگان قرار گیرد.

دکتر سید محمد صدر

منابع

۱. ذوالفقاریان م. عباسی ز. نوروز، از دیروز تا امروز. ضمیمه روزنامه اطلاعات مورخ ۲۸ اسفند ۸۶، ص ۲۶

۲. موسوی خلخالی ع. نوروز در مصر، مراسم رسمی قبطیان. ۲۹ اسفند ۱۳۸۶، پایگاه اینترنتی دیپی سی ایران